

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา ความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงและมั่นคง โดยเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันแล้ว นับว่าเศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แม้ว่าอาจจะเทียบไม่ได้กับประเทศกำลังพัฒนาชั้นนำ เช่น เกาหลีใต้ และไต้หวัน ในหนังสือของรายงานการพัฒนาของโลก พ.ศ.2530 โดยธนาคารโลกระบุว่าในปี พ.ศ.2530 จากประเทศกำลังพัฒนาซึ่งประกอบด้วยประเทศผู้ส่งออกน้ำมันและไม่ได้ส่งออกน้ำมันรวมกันจำนวน 100 ประเทศ มีเพียง 13 ประเทศเท่านั้น ที่รายได้เฉลี่ยต่อหัวมีอัตราเพิ่มขึ้นสูง ในช่วง ปี พ.ศ.2508-2528 ทั้งนี้มีเพียง 2-3 ประเทศเท่านั้นที่เศรษฐกิจโดยรวมมีเสถียรภาพ เมื่อวิเคราะห์ถึงเบื้องหลังความสำเร็จจะเห็นได้ว่าขึ้นอยู่กับภาพ 3 ภาพ คือ¹ เสถียรภาพ คุณภาพ และมิตรภาพ เสถียรภาพเป็นเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เสถียรภาพทางการเมือง คุณภาพมาจากคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพของประชากร ส่วนมิตรภาพ หมายถึงการปรองดองซึ่งกันและกันระหว่างคนไทยเอง และคนไทยกับชาวต่างชาติ แม้ว่าเศรษฐกิจไทยได้พัฒนาขึ้นมาเป็นที่พอใจบนพื้นฐานของเสถียรภาพ คุณภาพ และมิตรภาพ แต่ก็ยังไม่เกิดดุลยภาพ คือ มีความไม่สมดุลหลายด้าน เช่น ความไม่สมดุลของโครงสร้างแรงงาน ความไม่สมดุลระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม โครงสร้างทางการผลิต ความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของคนกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

ปัจจุบันปัญหาความไม่สมดุลของการพัฒนาทางโครงสร้างเศรษฐกิจไทยเป็นเรื่องที่ได้รับ

¹ ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์, "การพัฒนาที่ไม่สมดุลและมิติใหม่ของการแก้ไขปัญหา," เอกสารประกอบคำบรรยาย เสนอที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 27 มกราคม 2536. (อัดसानา).

ความสนใจ เพราะเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อการค้าระหว่างชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน รวมถึงความมั่นคงของประเทศ ปัญหานี้ไม่ใช่อันตรายใหม่แต่ปัญหานี้ได้ทวีความรุนแรงและมีความซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ ในบางครั้งผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบในการแก้ปัญหา ยอมรับว่าเป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ เพียงแต่สามารถบรรเทาลงไปได้บ้าง อย่างไรก็ตามปัญหาความไม่สมดุลทางโครงสร้างเศรษฐกิจไทย เป็นปัญหาที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างซับซ้อนตามโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป และมีปัจจัยภายนอกประเทศเป็นตัวเร่งหรือเสริมสร้าง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจไทยย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของปัจจัยทางสังคมและการเมือง

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก และในช่วงปี พ.ศ. 2530-2534 อัตราการขยายตัวมากจนเป็นร้อยละ 9.5, 13.2, 12.2, 10.0 และ 8.0 ต่อปีตามลำดับ² จนทำให้ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็น "เสือตัวที่ 5" ของทวีปเอเชีย อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม โดยภาคเกษตรกรรมได้ลดบทบาทความสำคัญในเศรษฐกิจไทยอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมได้มีความสำคัญเพิ่มขึ้นตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้พยายามเปลี่ยนแปลงจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ หรือ "NICs"³ การใช้นโยบายส่งเสริมการส่งออกเพื่อทดแทนการนำเข้า การส่งเสริมการลงทุน

2 นิพัทธ์ พุกกะณะสุต, "ปัญหาพื้นฐานและแนวโน้มเศรษฐกิจไทยในทศวรรษหน้า," วารสารเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สิงหาคม 2534) :167.

3 ย่อจาก Newly Industrialized Countries หมายถึง ประเทศที่พัฒนาจากเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรม โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้

1. สัดส่วนของสาขาเศรษฐกิจแบบหัตถอุตสาหกรรมเทียบกับ GDP ตั้งแต่ร้อยละ 20 ขึ้นไป
 2. มีรายได้ต่อหัวตั้งแต่ 1800 ดอลลาร์ สรอ ขึ้นไป
 3. มีสัดส่วนการจ้างงานในสาขาหัตถอุตสาหกรรมมากกว่าร้อยละ 25 ของประเทศ นอกจากนี้ยังมีเกณฑ์เสริมอีก เช่น อัตราการขยายตัวของ GDP ร้อยละ 8-10 ต่อปี
- อนึ่งเกณฑ์ต่างๆนี้เป็นเพียงกรอบที่นักเศรษฐศาสตร์บางคนกำหนดเท่านั้น

ทุนในประเทศและการส่งเสริมการท่องเที่ยว ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ มีอัตราการขยายตัวที่สูง ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้ปรับตัว ในลักษณะที่เปิดกว้างเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจนานาชาติมากขึ้น

เศรษฐกิจไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวได้ว่าอยู่ในภาวะสมดุล (Equilibrium) แม้ว่าจะอยู่ในภาวะสมดุลที่ระดับต่ำ ประชากรจำนวน 10 กว่าล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวชนบทมีอาชีพทางการเกษตร มีขีดความสามารถในการผลิตเพียงพอกับความต้องการพื้นฐานของชีวิต และยังมีส่วนเกินส่งออกสู่ตลาดโลก ภายหลังการฟื้นฟูเศรษฐกิจทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมากในแต่ละสาขา ทำให้แต่ละสาขาการผลิตมีการพัฒนาไม่เท่าเทียมกัน เป็นผลทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลในแต่ละสาขาการผลิต สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย เริ่มมีการกำหนดแผนสำหรับการพัฒนาในช่วงปีพ.ศ.2504 ซึ่งมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยการพยายามที่จะทำการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า การควบคุมการนำเข้า และการจูงใจสำหรับการลงทุนอื่น ๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างภาคอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าสำหรับตลาดภายในประเทศ แม้ประเทศไทยจะได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว

แม้เศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมาได้ประสบกับปัญหาความผันผวนอย่างมากทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน โดยเฉพาะปัจจัยภายใน ได้แก่ เหตุการณ์ปฏิวัติในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 และเหตุการณ์วันที่ 17-20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การถดถอยของเศรษฐกิจโลก สงครามอ่าวเปอร์เซีย ทำให้เกิดผลกระทบอย่างกระทันหันต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย จากเหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2535 เป็นวิกฤตการณ์หนึ่งซึ่งแสดงผลสะท้อนของสภาพแวดล้อมทางการเมืองต่อระบบเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในวิธีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพราะลักษณะของระบบการเมืองการปกครอง อันได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมือง โครงสร้างทางอำนาจ กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ และประชาชน ตลอดจนรัฐบาลกลไกของรัฐ ภาวะของผู้นำ นั้น มีความเกี่ยวข้องต่อระบบและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในแง่ของวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ความไม่สมดุลทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ก็เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่สั่งสมมาเป็นเวลานานและถูกเร่งเร้าจาก

สถานการณ์ต่างๆจนปะทุขึ้นมา จากเหตุการณ์ในอดีต เช่น เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ส่วนหนึ่งก็เป็นผลสืบเนื่องจากความไม่สมดุลดังกล่าว ดังนั้นความพยายามที่จะมีการปรับตัวเพื่อให้เกิดภาวะสมดุลของโครงสร้างทั้งในด้านโครงสร้างทางการเมือง โครงสร้างทางเศรษฐกิจจึงเกิดขึ้น

เพื่อที่จะทำความเข้าใจต่อความหมายของการพัฒนาประเทศที่เกิดขึ้นในอดีต และทำให้ทราบแนวทางในอนาคต จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงกระบวนการพัฒนาในระยะยาว และยึดวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนา ซึ่งจำเป็นต้องมีการกระทำลงไปพร้อมๆกันในหลายๆด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามก็คงเป็นไปไม่ได้ที่จะมีความสมดุลทางด้านต่างๆตลอดเส้นทางแห่งการพัฒนา และต้องยอมรับว่าความไม่สมดุลนั้นยังคงมีอยู่ แต่สิ่งที่สำคัญ คือ ความไม่สมดุลทางด้านใดด้านหนึ่งไม่ควรมากเกินไปจนกระทั่งไม่สามารถแก้ไขได้ หรือทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม ดังนั้นสิ่งที่สำคัญ คือ การป้องกันไม่ให้ความไม่สมดุลทางด้านหนึ่งด้านใดมากจนเกินขีดอันตราย ซึ่งจะไปกระทบต่อวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาประเทศ

โดยทั่วไป สภาพเศรษฐกิจ และการเมืองในทุกประเทศย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพปัจจัยแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จะมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองอย่างไร การพิจารณาจะดูถึงการเปลี่ยนแปลงในอดีตที่เกิดขึ้นแล้ว จะมีผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจ และการเมืองในปัจจุบันอย่างไร

ความสำคัญของการศึกษา คือ เราจะสามารถที่จะอธิบายขบวนการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากความไม่สมดุลของโครงสร้างเศรษฐกิจไทยเหล่านี้ได้อย่างไร เป็นไปได้หรือไม่ที่การขยายตัวและการหดตัวของเศรษฐกิจไทย เป็นผลมาจากการขยายตัวและการหดตัวของตัวแปรทางเศรษฐกิจอันเป็นตัวแทนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สำคัญจนก่อให้เกิดความไม่สมดุลในโครงสร้างทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายคลึงยาวทางเศรษฐกิจ ที่อาจนำไปสู่การเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อตรวจสอบอดีตของกระบวนการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยว่ามีลักษณะการขยายตัวและการหดตัว เป็นคลื่นยาวทางเศรษฐกิจหรือไม่
2. เพื่อวิเคราะห์ว่ามีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ในระดับมหภาคที่เกิดจากความไม่สมดุลของโครงสร้างเศรษฐกิจไทยและน้ำมันนำเข้าทำให้เกิดคลื่นยาว หรือไม่
3. เพื่อวิเคราะห์ว่าคลื่นยาวที่เกิดขึ้นจากการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลในระยะยาวสามารถที่จะนำไปสู่การ เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศไทยในอดีต

1.3 สมมติฐาน

การสร้างสมมติฐานมีการตั้งอยู่บนพื้นฐานได้แก่

1. พัฒนาการทางเศรษฐกิจในด้านการผลิต การใช้จ่าย และรายได้ในระดับมหภาคที่ใหม่เท่าเทียมกันก่อให้เกิดความไม่สมดุลทางโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจไทย
2. ความไม่สมดุลของโครงสร้างเศรษฐกิจไทย อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดคลื่นยาวได้
3. การเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่แสดงโดยการขยายตัวหรือหดตัวของระบบเศรษฐกิจอย่างรุนแรงเป็นผลมาจากความไม่สมดุลของโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สั่งสมเป็นเวลานาน ความผันผวนที่ขึ้นๆลงๆของระบบเศรษฐกิจจะมีพฤติกรรมเป็น วัฏจักรเศรษฐกิจ หรือ คลื่นเศรษฐกิจ

4. การเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีต อาจเป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัวของวัฏจักรระยะยาว (Long Cycles) หรือ คลื่นยาว (Long Waves) อันเป็นผลมาจากการปรับโครงสร้าง อันเนื่องมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาจะแยกการพิจารณา คือ

1. การศึกษาจะพิจารณาเฉพาะการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Time series) โดยใช้ตัวแปรโครงสร้างทางเศรษฐกิจบางตัวในการวิเคราะห์ ได้แก่

มูลค่าผลผลิตภายในประเทศเบื้องต้น มูลค่าสินค้าเกษตรกรรม มูลค่าสินค้าอุตสาหกรรม เป็นต้น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศ

สัดส่วนงบประมาณการลงทุนของรัฐบาลต่อรายจ่ายรวมของรัฐบาล งบประมาณด้านเศรษฐกิจ งบประมาณด้านความมั่นคง รายรับและรายจ่ายของรัฐบาล แผนนโยบายด้านการคลังของรัฐบาล

การลงทุนของเอกชน และการออมของเอกชน แผนการสะสมทุนของเอกชน

การส่งสินค้าออกและการนำเข้าสินค้าเข้า แผนภาวะการค้าระหว่างประเทศ

จำนวนการเพิ่มของประชากรทั้งประเทศ จำนวนการเพิ่มของประชากรในเขตเมืองและจำนวนประชากรในเขตชนบท แผนอัตราการเติบโตของเมืองและชนบท

รายได้ของประชากร แผนฐานะความเป็นอยู่ของประชากร

2. โครงสร้างทางการเมืองศึกษาเฉพาะเหตุการณ์ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอำนาจในการบริหารประเทศของระบบราชการทหารหรือพลเรือน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการศึกษา

1. การศึกษาอดีตภายใต้กรอบของการวิเคราะห์ที่อาจจะทำให้เข้าใจปัญหาความไม่สมดุลของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองได้มากขึ้น ปัจจัยในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างทางการเมือง มีผลต่อการพัฒนาโครงสร้างอันจะนำไปสู่ความไม่สมดุลที่เกิดขึ้นอย่างไร

2. พิสูจน์ว่ามีคลื่นยาวทางเศรษฐกิจในประเทศไทย

3. คลื่นยาวมีความสัมพันธ์กับวิกฤตการณ์ต่างๆทางเศรษฐกิจและการเมืองได้

4. วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และการเมือง เป็นผลของการปรับตัวของคลื่นยาว และอาจทำให้สามารถที่จะนำเหตุการณ์ในอดีตมาอธิบายปรากฏการณ์ และวิกฤตการณ์ต่างๆในปัจจุบันได้ดีขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย